

УДК 373.3.091.279.7

Особливості оцінювання у початковій школі в контексті Нової української школи: прозорість і справедливість

Н. Лазарчук,

спеціалістка вищої кваліфікаційної категорії,

вчителька-методист,

вчителька початкових класів,

Овруцький ліцей імені Андрія Малишка

Овруцької міської ради

e-mail: lazarchuk77@ukr.net

Анотація. У статті розглянуто особливості оцінювання в початковій школі в умовах реалізації ідей Нової української школи. Проаналізовано сутність формувального оцінювання як інструменту підтримки розвитку молодших школярів. Особливу увагу приділено принципам прозорості та справедливості оцінювання, їх впливу на навчальну мотивацію, емоційний стан і активність учнів. Представлено практичний кейс із досвіду роботи в початкових класах, який ілюструє ефективність формувального підходу в освітньому процесі.

Ключові слова: формувальне оцінювання, початкова школа, Нова українська школа, прозорість оцінювання, справедливість.

Постановка проблеми. Реформування системи загальної середньої освіти в Україні відповідно до Концепції Нової української школи зумовлює необхідність перегляду традиційних підходів до оцінювання навчальних досягнень учнів. У початковій школі особливо актуальною є проблема подолання страху помилки, формування позитивної навчальної мотивації та створення безпечного освітнього середовища. Традиційне оцінювання, орієнтоване переважно на результат і фіксацію помилок, часто негативно впливає на емоційний стан молодших школярів та знижує їхню активність в освітньому процесі [1].

Метою статті є розкриття особливостей оцінювання в початковій школі в контексті Нової української школи, обґрунтування ролі прозорості та справедливості як ключових принципів формувального оцінювання, а також висвітлення практичного досвіду його впровадження в освітньому процесі.

Виклад основного матеріалу. У контексті реалізації ідей Нової української школи оцінювання в початковій школі набуває принципово нового змісту. Воно розглядається не як інструмент контролю знань і фіксації помилок, а як засіб підтримки розвитку особистості дитини, формування її навчальної автономії та відповідального ставлення до власного навчання [1]. Такий підхід відповідає сучасним психолого-педагогічним уявленням про особливості навчальної діяльності молодших школярів.

Формувальне оцінювання є базовим компонентом системи оцінювання у початковій школі Нової української школи. Його головна мета полягає у відстеженні індивідуального поступу кожного учня, наданні своєчасного зворотного зв'язку та корегуванні освітнього процесу відповідно до потреб дитини [2]. Завдяки цьому оцінювання стає невід'ємною частиною навчання, а не його підсумковим етапом.

Одним із ключових принципів формувального оцінювання є прозорість. Вона забезпечується через чітке формулювання навчальних цілей, ознайомлення учнів із очікуваними результатами та зрозумілими критеріями успіху. Вчитель пояснює дітям, що саме буде оцінюватися, які дії або зусилля вважаються успішними, та надає доступний і доброзичливий зворотний зв'язок. Такий підхід сприяє усвідомленню учнями власних навчальних цілей і знижує рівень тривожності, пов'язаної з оцінюванням [3].

У початковій школі прозорість оцінювання реалізується через різноманітні інструменти формувального оцінювання: словесні коментарі, умовні символи, рівні досягнень, шкали успіху, мінірефлексії. Замість акценту на помилках учитель зосереджується на тому, що вже вдалося учневі, та окреслює подальші кроки для вдосконалення. Це дозволяє дитині сприймати оцінювання як підтримку, а не як загрозу.

Принцип справедливості оцінювання передбачає індивідуальний підхід до кожного учня з урахуванням його стартових можливостей, темпу навчання та особистісної динаміки розвитку. У межах формувального оцінювання оцінюється не лише кінцевий результат, а й зусилля, старанність, активність і наполегливість дитини. Такий підхід є особливо важливим для молодших школярів, оскільки сприяє формуванню позитивної самооцінки та віри у власні можливості [4].

Справедливе оцінювання відіграє вагомий роль в інклюзивному освітньому середовищі. Орієнтація на індивідуальний прогрес учня, а не на порівняння з іншими, дозволяє створити атмосферу прийняття та підтримки, у якій кожна дитина має можливість розвиватися відповідно до своїх освітніх потреб. Це сприяє зниженню емоційної напруги та підвищенню залученості учнів до освітнього процесу.

Важливою складовою формувального оцінювання є активна участь учнів в оцінювальному процесі. Залучення молодших школярів до самооцінювання та рефлексії сприяє розвитку навичок аналізу власної діяльності, усвідомленню власних досягнень і труднощів. Простими інструментами рефлексії можуть бути запитання: «Що в мене сьогодні вийшло?», «Що було складним?», «Чим я можу пишатися?». Такі практики формують основи навчальної саморегуляції та відповідального ставлення до навчання [5].

Практичний досвід впровадження формувального оцінювання у початковій школі підтверджує його ефективність. На початку навчального року було виявлено низку типових проблем: частина учнів уникала усних відповідей, боялася допустити помилку, постійно уточнювала, чи буде завдання оцінюватися, а помилки часто викликали негативні емоційні реакції – сльози,

роздратування або відмову продовжувати роботу. Це свідчило про наявність страху помилки та низьку впевненість у власних навчальних можливостях.

З метою створення безпечного та підтримувального освітнього середовища було змінено підхід до оцінювання навчальної діяльності учнів. Основний акцент перенесено з фіксації правильності виконання завдань на процес навчання та особистий поступ кожної дитини. Замість традиційних зауважень використовувався словесний зворотний зв'язок, який складався з трьох компонентів:

- позитивне підкріплення (відзначення старання, активності, правильного ходу думок);
- конкретизація досягнення («Ти правильно дібрав слова», «Мені сподобалося, як ти пояснив»);
- коротка рекомендація щодо подальшої роботи («Спробуй наступного разу звернути увагу на...»).

Для підвищення прозорості оцінювання на початку уроку учнів ознайомлювали з метою діяльності в доступній формі («Сьогодні ми навчимося...»), а наприкінці – поверталися до неї під час рефлексії. Учні мали можливість оцінити власну роботу, обираючи смайлик настрою, символ успіху або завершуючи фразу «Сьогодні я навчився (навчилася)...». Така форма рефлексії сприяла розвитку усвідомлення власного навчального поступу.

Особлива увага приділялася справедливості оцінювання. Порівняння між учнями не використовувалося; натомість підкреслювався індивідуальний прогрес кожної дитини. Навіть незначні успіхи учнів із повільнішим темпом навчання отримували позитивне підкріплення, що сприяло підвищенню їхньої навчальної активності та впевненості в собі.

У процесі впровадження формуального оцінювання також використовувалися прості інструменти: шкала успіху, зірочки за старання, мініщоденники успіху, в яких учні відзначали власні досягнення. Це допомагало формувати позитивне ставлення до навчання та знижувало рівень тривожності.

Результати спостережень засвідчили позитивні зміни вже через кілька тижнів. Учні стали активніше брати участь у навчальній діяльності, зник страх помилки, зросла кількість усних відповідей. Атмосфера на уроках стала більш доброзичливою та спокійною, покращилась навчальна мотивація. Учні почали сприймати помилку як природну частину навчання, а не як підставу для негативної оцінки.

Таким чином, практичний досвід підтверджує, що формувальне оцінювання в початковій школі не потребує складних методик або додаткових ресурсів, проте має суттєвий позитивний вплив на емоційний стан учнів, їхнє ставлення до навчання та якість освітнього процесу загалом.

Систематизації роботи з формуального оцінювання сприяє чіткий алгоритм дій учителя.

Крок 1. Визначення та озвучення навчальної мети.

На початку уроку вчитель формулює мету навчальної діяльності в доступній для дітей формі («Сьогодні ми навчимося правильно писати слова з...»),

«Сьогодні потренуємося складати речення...»), що забезпечує прозорість оцінювання.

Крок 2. Пояснення очікуваних результатів і критеріїв успіху. Вчитель коротко пояснює, на що звертатиме увагу під час виконання завдань (охайність, старанність, самостійність), подаючи критерії в позитивній формі.

Крок 3. Організація навчальної діяльності з підтримкою. Під час роботи вчитель спостерігає за учнями, надає підказки, заохочує ставити запитання, акцентуючи увагу на процесі навчання.

Крок 4. Надання словесного зворотного зв'язку. Зворотний зв'язок спрямований на підтримку учня, уточнення досягнень і визначення подальших кроків.

Крок 5. Залучення учнів до самооцінювання. Наприкінці уроку проводиться коротка рефлексія, що формує навички самоаналізу та відповідальність за навчання.

Крок 6. Фіксація індивідуального поступу. Вчитель відстежує динаміку розвитку кожного учня, зосереджуючись на особистому прогресі.

Інструменти формувального оцінювання у початковій школі

Інструмент	Мета використання	Очікуваний результат
Словесний зворотний зв'язок	Підтримка та корекція навчальної діяльності	Підвищення впевненості
Смайлики настрою	Рефлексія емоційного стану	Усвідомлення навчального досвіду
Зірочки / символи успіху	Заохочення старанності	Позитивна мотивація
Шкала успіху	Візуалізація досягнень	Розуміння прогресу
Фрази-рефлексії	Самооцінювання	Усвідомлення результатів
Мініщоденник успіху	Фіксація поступу	Відповідальність за навчання
Усна взаємооцінка	Розвиток співпраці	Доброчесне ставлення

Висновки. Оцінювання в початковій школі за принципами Нової української школи та формувального підходу сприяє створенню безпечного, підтримувального освітнього середовища. Прозорість і справедливість оцінювання допомагають учням усвідомлювати критерії успіху, бачити власний прогрес і рухатися вперед у власному темпі. Практичний досвід засвідчує, що формувальне оцінювання позитивно впливає на навчальну мотивацію, емоційний стан і довіру учнів до школи, що робить його важливим складником сучасного освітнього процесу.

Список використаних джерел та літератури

1. Концепція Нової української школи. Київ : Міністерство освіти і науки України, 2016.

2. Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 1–4 класів закладів загальної середньої освіти : наказ МОН України від 13.07.2021 № 813. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0813729-21>.

3. Black P., Wiliam D. Оцінювання для навчання (*Assessment for Learning*). *Assessment in Education*. 2009.

4. Hattie J. Видиме навчання для вчителів (*Visible Learning for Teachers*). Лондон : Routledge, 2012.

5. ОЕСД. Синергія для кращого навчання: міжнародна перспектива оцінювання та оцінки (*Synergies for Better Learning: An International Perspective on Evaluation and Assessment*). Париж, 2013.